

On bir ayın sultanı - Ramazan

Ən ülvi hissləri, saf niyyətləri özündə təcəssüm etdirən, yardımsevərlik və paylaşmaq kimi yüksək mənəvi dəyərlər aşılayan Ramazan ayı artıq başa çatır və inanlı xalqımız böyük coşqu ilə bu müqəddəs bayramı qeyd edir. İslam dininin əsas təməllərindən olan oruc-luq ibadətinin fəlsəfi insanları əxlaqi dəyərlərə, mənəvi saflığa, dözümlülüyə, sosial bərabərliyə, mərhəmətli olmağa və xeyirxah işlərə dəvət etməkdir.

Tanrı ilə bəndə arasında xüsusiyetli bir əlaqə yaradan oruc-luq ibadətinin kökləri qədim dövrlərə söykənir. Bu ibadət növünə demək olar ki, bütün böyük dinlərdə, hinduizm, buddizm, yəhudilik, xristianlıq, o cümlədən islam dinlərində əmr edilmiş və insanların mənəvi saflaşmasını təmin etmək üçün tövsiyə olunmuşdur. Dinlərə görə oruc-luq ibadətinin forma və məzmunu bir-birindən fərqlənsə də, mahiyyətə eynidir. Oruc-luğun mahiyyəti isə onun cəhanşümul ideyaları tərənnüm etməsində və bəşəriyyəti düşünməyə dəvətindədir.

Yəhudilərin müqəddəs kitabı "Tövrat"da oruc ibadətinin əhəmiyyəti haqqında qeyd edilir: "Mənim istədiyim oruc haqsız yerə zəncirə vurulanları, boyunduruq altına salınanları azad etmək, əzilənləri qurtarmaq, hər növ zülmü qırmaq deyildir." (Yeşaya 58/48).

Göründüyü kimi, yəhudilikdə oruc ibadəti təslimiyyət, Tanrıya yaxınlaşmaq, peşmanlıq, haqsızlığa üz çevirmək, nəfsi tərbiyə etmək və cəfa çəkməyi ifadə edir.

Oruc-luq xristianlığın ibadət sistemində də böyük bir yer tutur. Bu haqda "İncil"də belə qeyd edilir: "Oruc tutduğunuz zaman ikiüzlülər kimi üzünüzü turşutmayın. Onlar oruc tutduqlarını camaata elan etmək üçün özlərini əzgin və qüssəli göstərirlər. Siz oruc tutduğunuz zaman saçınıza yağ sürüb, üzünüzü yuyun. O cür ki, insanlara deyil, rəbbinizə oruc-luq görsənin. Gizlin şəkildə

tutduğunuz orucu görə Rəbbiniz sizi mükafatlandıracaqdır".

Xristianların müqəddəs kitabında qeyd edilənlərdən belə aydın olur ki, bu dində oruc ibadəti bəndə ilə Tanrı arasında xüsusi bir əlaqədir və yalnız Tanrının razılığını əldə etmək üçün icra edilir. Xristianlığa görə orucun üç əsas hədəfi vardır: nəfsi tərbiyələndirmək və onu aqla məhkum etmək, dualara və müqəddəs düşüncələrə daha yaxşı hazırlaşdırmaq və Tanrının qarşısında günahları etiraf etmək. Oruc və dua xristianlığın iki əsas prinsipi olaraq insana aclığın və yoxsulluğun nə olduğunu başa düşməyə imkan verir və eqo kimi mənfi xüsusiyyətlərdən uzaq durmağa yardımçı olur. Başqa bir ifadə ilə insan oruc tutmaqla pis işlərdən çəkinir, qüsurlarını aradan qaldırır, günahlarını yuyur və nəticədə mənəvi yüksəlişi əldə etmiş olur.

Digər səmavi dinlərdə olduğu kimi, islam dinində də oruc ibadəti böyük mənəvi kəsb edir və xüsusi yer tutur. İslam dinində oruc ibadətinin vacib edilməsinin əsas məqsədi nəfslə mübarizədə yardımçı olmaq və mənəvi təkamülü təmin etməkdir. Bu haqda müsəlmanların müqəddəs kitabı "Qurani-Kərim"də qeyd edilir:

"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!... İnsanlara doğru yolu göstərən, bu yolu açıq dəlilləri ilə aydınlaşdıran və (haqqı batıldən) ayıran (Quran) Ramazan ayında nazil edilmişdir. Aya (ramazan ayına) yetişən şəxslər (bu ayı) oruc tutmalıdırlar..." (Bəqərə/183, 185).

Yuxarıda qeyd edilən ayədən bir neçə məsələ aydın olur. Birincisi odur ki, oruc-luq ibadəti islamda olduğu kimi, islamdan əvvəlki dinlərdə də vacib edilmişdir. İkinci məsələ isə oruc ibadətinin əsas funksiyası insanı pis işlərdən çəkindirməkdir. Digər mühüm bir məsələ isə oruc ibadəti-

nin Ramazan ayında vacib edilməsi və sonuncu səmavi kitabın, yəni "Qurani-Kərim"nin bəşəriyyətə bu müqəddəs ayda nazil olmasıdır.

İlk əvvəl oruc ibadətinin vacib edildiyi Ramazan ayının etimoloji izahını vermək hesab edirəm ki, faydalı ola bilər. Belə ki, ayın adı ilə oruc ibadətinin fəlsəfi arasında xüsusi bir bağlılığın olduğunu görmək mümkündür.

Bu söz dilimizə ərəb dilindən keçmiş bir kəlmədir. Ramazan sözü lüğəti mənada "isti olmaq", "günəşin şəfəq saçıb torpaq dənəciklərini yandırması", "torpağın hərərətli olması və ya ayağın istidən yanması" mənalarını verən "raməza" feilindən törəmiş bir isimdir.

Ramazan xüsusi isim kimi hicri-qəməri təqvimdə şaban və şəvval aylarının arasında yerləşən, sıra hesabına görə doqquzuncu aya verilmiş bir addır.

Məlum olduğu kimi, əkinçiliklə məşğul olan insanlar zərərli həşəratlardan xilas olmaq və yüksək məhsuldarlığı əldə etmək üçün bəzən torpağı yandırırılar. Bu ayın Ramazan adlandırılmasının əsas səbəblərindən biri də insanın oruc tutmaqla onu geriye salan günahlarını yandırması, qəbahət və nöqsanlarını aradan qaldırması və bu yolla mənəvi yüksəlişi əldə etməsidir.

Məhəmməd peyğəmbərin bir kəlamında oruc-luğun ədəbləri haqqında belə qeyd edilir: "Oruc-luq vaxtı aclıq və susuzluğunuzla qiyamət gününün aclığını və susuzluğunu xatırlayın. Kasıblara və ehtiyacı olanlara yardım edin. Böyüklərə hörmətlə, kiçiklərə qarşı isə şəfqətlə davranın, qohumlarınızı ziyarət edin. Dilinizi, gözlərinizi və qulaqlarınızı qadağan edilmiş işlərdən qoruyun, yetimlə-

rə mərhəmət göstərin və günahlardan tövbə edin".

Həzrəti Əli oruc tutan şəxslərin nələri riayət etmələri haqqında bu cür qeyd edir: "Əgər oruc tutsan, dilinin, gözünün, qulağının orucunu tut. Paxıllıq, həsəd, qeybət etmə, yalan danışma, nalayiq sözləri dilinə gətirmə, heç kəsə qarşı haqsızlıq etmə. Səbrə, sü-kuta, səssizliyə və düzgünlüyə riayət et. Nə çox insanlar var ki, ona orucdan yalnız aclığın və susuzluğun əziyyəti qalmışdır".

Yuxarıda qeyd edilən hikmətamiz kəlamlardan bir daha aydın olur ki, islam dinində oruc ibadəti özünütənzim, özünə nəzarət və özünə inam üçün ən yaxşı fürsət hesab olunur. Bəzən insanın özünü tərbiyə və islah etməsi üçün guşənişinliyə, asketizmə ehtiyac yaranır. Bu baxımdan oruc-luq mahiyyəti etibarilə nəfslə mübarizədə bir küncə çəkilib daxilimizdə

mövcud olan şər qüvvələrə zərər endirmək üçün düşünülmüş bir taktiki manevidir. Başqa sözlə desək, oruc-luq ibadəti bir ay ərzində cəld hərəkət və üsullardan istifadə etməklə xoşməramlı niyyətləri həyata keçirmək üçün düşünülmüş, məqsədli hərəkətlər kompleksidir. Çünki insan cismə ruhun vəhdətindən yaranmış bir mürəkkəb varlıqdır. Məhz oruc-luq çox nadir ibadət növlərindəndir ki, həm cism, həm də ruhun tərbiyəsi ilə məşğul olur. Bu unikal bəndəlik ayində yerlə səma, fizika ilə metafizika insan vücudunda toqquşmaqla müştərək şəkildə insanın kamilləşməsi istiqamətində müstəsna dərəcədə rol oynayır.

Ramazan ayında vacib edilmiş oruc ibadəti, əslində, insanın onu zəif salan nəfsi istəkləri ilə apardığı müharibədir. Bir aylıq müharibə vaxtı döyüş meydanında xey-

yirli şər, nurla zülmət, fəzilətlə qəbahət, elm ilə cəhalət mübarizə aparır. Bəlkə bu elə bir aydır ki, insan ən güclü silaha sahib olur. Elə bir silaha ki, bu silahla bütün düşmənlərə qalib gəlmək olar. Silahdan düzgün istifadə edə bilən şəxs mənfi qüvvələri tam olaraq zərərsizləşdirir, onları özünə ram edə bilər. Bu silah oruc silahıdır. Adəm övladı oruc tutmaqla insanı zülmətə, cəhalətə aparan nəfsani istəkləri məğlub edə bilər. Amma güclü silaha sahib olmaq hələ hər şey demək deyil. Əsas məsələ silahdan düzgün və tədbirli şəkildə istifadə etmək bacarığıdır. Düşməni onu nişanə almadan və nizamsız şəkildə tətbiqi basmaqla məğlub etmək mümkün deyil. Oruc da məhz belədir. Yalnız ac və susuz qalib gözü, dili və qulağı nəzarətsiz buraxmaqla heç nə əldə etmək olmaz. Döyüş meydanında xeyri, nuru, paklığı və biliyi qalib etmək üçün ac və susuzluqla yanaşı, gözə, dilə, qulağa hakim olmaq lazımdır. Bu qaydalara riayət etməklə nəfsə qalib gəlib, nəfsdən güc alan zərərli toxumları yandırmaq olar. İslam dininə görə, Ramazan ayı insana ən ali məqsədlərə çatmaq üçün heç bir vaxt əldə edə bilməyəcəyi ən böyük fürsətləri verir.

Ramazan ayı bəşər övladını xeyirxahlığa, birliyə, mənəvi kamilliyə dəvət edən, öz mahiyyəti ilə insanların ruhunu, düşüncəsini saflaşdıran müqəddəs bir aydır.

İslam sivilizasiyasının tarixi-mədəni mərkəzlərindən olan Azərbaycanda Ramazan bayramı hər il böyük təntənə ilə keçirilir, xalqımızın və dövlətimizin firavanlığı, əmin-amanlığı üçün dualar edilir, ölkəmizin müstəqilliyi və ərəzi bütövlüyü uğrunda canından keçən qəhrəman Vətən övladlarının xatirəsi dərin ehtiramla yad olunur.

Allah tutduğunuz oruc-ları, dua və niyyətlərinizi qəbul etsin!

Elnur MUSTAFAYEV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru